

Magyarország pillangói

Irta *A. Aigner Lajos.*

V.

II. család. *Pieridae*¹⁾

Középnagyságú pillangók, színük fehér (a magyar nép „fehér pilléi”) vagy sárga; az alsó szárny középséjtte erős harántos ér által elzárt. *Hernyóik* karestűak, két végükön vékonyodók, r vid szőrökkel sűrűn borítva; fejük kicsiny, gömbalakú. *Bábjuk* a faron és testük körül szőtt fonal által van megerősítve, elől többé-kevésbé nyújtott ékben végződik. Európában mintegy 50 faj él.

1. A szárnyak lekerekítettek 2.
A szárnyak hajlítottak vagy hosszúak. 6.
2. A felső szárny külső szegélye gyéren pikkelyezett, áttetsző;
az alapszín fehér, az erek feketék ... 1. nem. **Aporia** Hb.
A felső szárny külső szegélye sűrűn pikkelyezett, az erek
nem feketék 3.
3. A csápok hirtelen megvastagodottak, az alapszín fehér ... 4.
A csápok fokozatosan megvastagodottak, az alapszín sárga ... 5.
4. A felső szárnyon 10–11 ér, az alsó szárny belső szegélyén 2 ér van ... 2. nem. **Pieris** Schrnk.
A felső szárnyon 12 ér, az alsó szárny belső szegélyén
1 ér van. 3. nem. **Euchloe** Hb.
5. A felső szárnyon 11 ér van, a szegélyek a sárga alapon
töbnyire feketék 4. nem **Colias** Leach.
6. A szárnyak er sen hajlítottak; a hím sárga, a nőtény
fehéres 5. nem. **Gonopteryx** Leach.
A szárnyak hosszúak; a középséjt igen rövid, az alap-
szín fehér 6. nem. **Leptidia** Billb

1. nem. **Aporia** Hb.⁹⁾

A szárnyak gyéren pikkelyezettek, fehérek, éles fekete erekkel; a csápok fokozatosan megvastagodottak. A *hernyó* hengeres, A *báb* zömök. Ezen palaearctikus nemnek 5 faja közül Európában és hazánkban csak egy faj él.

¹⁾ *Pieridae*: *Pieris* szerűek, a müzsák melékneve, *Pieria* görög táj után, a honnan származtak.

⁹⁾ *άαργία*: a hiány, alighanem a gyér pikkelyezés miatt.

1. *Aporia Crataegi* L.²⁾

Linné. Systema Naturae. Ed. X. p. 467 (1758); Esper, Die Schmetterlinge in Abbildungen I. tab. 2. fig. 2-3 (177).

A fehér szárnyak a nősténynél félig áttetszők; az erek feketék; a középsőjét erős fekete vonal zárja le. A felső szárny szegélye gyér szürke pikkelyezésű, áttetsző.

Hazánkban mindenütt közönséges, Budapesten máj 17-től jun. 18-ig; némely vidéken néhány évig tömegesen lép fel, majd több évre szinte eltűnik, hogy más helyeken ép oly nagy mennyiségben tűnjék fel.

Nagyságban és rajzban nagyon eltérő. Általában 55–57 mm. széles, egyesek azonban megütik a 68 mm.-t is, míg fogságban elégtelenül táplált példányok olykor csak 41 mm.-t érnek el.

A szabályos ♂-nek egész erezete fekete, a felső szárny szegélyén kissé kiszélesedve, rövidke fekete sávval, mely a középsőjét elrekeszti. Némely példányon márennél a sávnál kezdetét veszi az említett kiszélesedés, mely rendszeren szürke, sokszor azonban csaknem fekete. Az alsó szárnyon ez a kiszélesedés ritkábban s akkor is csak gyöngén lép fel; ellenben a középsőjét harántere olykor megszélesbedett

A ♀-en a felső szárny erei barnák, az alsó szárnyéi feketék, itt is ott is többé-kevésbbé szürkén szélesedve, a felső szárny középfoltja némelykor meglehetősen szélesen szürke. A discus a középsőjét körül, az elülső szegélytől a belső szegélyig szélesen üveges-pikkelytelen. Ez a pikkelytelenség nem ritka esetekben az egész szárnyra kiterjed, s ilyenkor csupán a külső szegély felé lép fel minden sejtben egy-egy hosszukás fehér folt, legvilágosabban az apexen; igen ritkán ezek is hiányzanak, a középfolt mindig. Az alsó szárnyon a pikkelytelenség többnyire csak a discusban, a szegély felé csak kevésbé mutatkozik. A középsőjét harántere olykor kevésbé megszélesbedett. Ennek a ♀-nél is előforduló alaknak elkülfönítése nem lenne indokoltan és a Cosmovicci által ajánlott elnevezés: *var. alpicca*¹⁾ érvényre juthatna.

A ♀ felső szárnya igen ritka esetben egészen fehér pikkelyes, de akkor is némelykor oly gyöngén, hogy a szárny annak dacára áttetsző. Különösen feltűnő egy ily ♀, melyet Púinál (Hunyad m.) fogtak. Összes erei barnák, a felső szárny szürke középfoltja az elülső szegélyen a szárny csúcsáig szélesen folytatódik s az alsó szárny harántos erén is kis szürke pécét mutatkozik.

¹⁾ Crataegus: galagonya.

²⁾ A pikkelytelen.

Még nevezetesebb egy nagy ♀ (63 mm.), mely fölül is, alul s egészen kormos fekete. Ezen eltérést, melyet ab. *Koyi*-nak neveztem el, Habetin János Orsován fogta (1893 máj.) (Ábráját l. Rovartani Lapok VI. 18.)

A lepke este társasan szeret virágzó *Salvia*, *Onobrychis*, *Carduus* stb. ülni *Petje* kúpalakú, sárgáé. *Hernyója* hamuszínű, hátán fekete, narancssínű vagy sárga sávval, oldalt vörösen sárga vonallal, 40 mm. hosszú. Közös fonadékbán (hernyófészkekben) történt kitelelés után április közepétől június elejéig a gyümölcsfákat, nevezetesen: *Prunus domestica* (szilva), *Pirus communis* (körte) és *Pirus malus* (alma) nagy mértékben rongálja, de *Prunus spinosus* (kökény), *Pr. cerasus* (cseresznye), *Crataegus oxyacanthus* (galagonya) *Cotoneaster* (naspolya), *Rosa* (rózsa) és *Prunus padus* is él, sőt tömeges felléptekor, ha jobb eledelből kifogy, apró növényekre, kivált konyhanövényekre is áttér. Tavaszkor kissé elszélednek a hernyók, de mint minden efféle fészkes hernyó, egymás közelében maradnak és csak akkor távolodnak el jobban egymástól, ha a bábozás ideje közeleg: rendszerint a tápláló növény ágain bábozódnak. A 80-as évek végén a hernyó oly tömördek mennyiségben lépett fel, hogy az éhségtől üzetve végre a fiatal tölgybokrokat is megtámadta és lekopasztotta. *Bábjá* sárgás, fekete, szürke és sárga szabálytalan pontokkal és sávokkal.

Parazitái: *Parerorista confinis* Fll. és *Blepharidea vulgaris* Fll. Diptera fajok; *Pteromalus puparum* (L.), *Monodontomerus nereus* Walk., *M. obsoletus* (Fabr.) Spin., *M. virens* Thoms. és *Chalcis flavipes* Panz. Chalcidida-fajok; *Apanteles glomeratus* (L.) Reinh. Braconida-faj; *Ichneumon oscillator* Wsm., *Amblyteles Gerduli* Wsm., *Pimpla flavicans* Grv. és *P. varicornis* Gr. Ichneumonida-fajok. A bábból kikélt élősdiek rendszeren a fejrészt fúrják át.

Előfordul az összes szomszéd országokban Elterjedési köre: Angliától Japánig (10–140°) és Lapphontól Farisztánig (68–35°).

2. nem. *Pieris* Schrk.¹⁾

A csapok végük felé hirtelen vastagodnak, alul fehéren és feketeén gyűrűzöttek, csaknem oly hosszúak mint a felső szárny fele; a szárnyak alapszíne fehér; a felső szárny meglehetősen éles, csúcsa fekete. A *hernyó* hengeres, finoman szőrözött, társasan él, kivált káposztaféléken. A *báb* fejrésze hegyes, hátán ékszerű púp van. A 15 palaearctikus faj közül hazánkban 5 fordul elő.

1) *Pieris*: az egyik muzsa neve.

1. Az alsó szárny alul egyszínű 2.
Az alsó szárny alul zöldes rajzolatú 4.
2. A felső szárny csúcsán levő rajz sarlóalakú ... **Brassicae** L.
A felső szárny csúcsán levő rajz három- vagy négyszögalakú 3.
3. A felső szárny csúcsán levő rajz háromszögalakú, kicsiny,
halványzsinű, a felső szárnyon egy (hímen) vagy két
(nöstényen) petty van, mely alul is látható. **Rapae** L.
Ugyanoly rajzolatú, mely alul nem látható ... **Ergane** H. G.
4. Az alsó szárnyon alul az erek sötét zöld behintésűek **Napi** L.
Az alsó szárnyon alul zöldes foltok vannak ... **Daphnice** L.

2. *Pieris Brassicae* L.¹⁾

Linné, Systema Naturae. Ed. X. p. 467 (1758); **Esper**, Die Schmetterlinge in Abbild. I. tab. 3. fig. 1. (1777).

A szárnyak tejszínűek; a felső szárny csúcsán sarlóalakú rajz van, mely a harmadik sejtig ér; a nöstényen az 1. és 3. sejtben egy-egy fekete petty, mely alul is megvan és a belső szegélyen ékszerű fekete folt ül; a hímen csak a fonák oldalon van 1 fekete petty. Az alsó szárny elülső szegélyén 1 fekete petty van.

Hazánkban mindenütt közönséges kertekben és réteken, többnyire két helyenkint kedvező években 3 ivadékban is (Budapestre n. április 14-től június 15-ig, június 30-tól augusztus 30-ig és október közepén) többnyire nagy példányokban, melyek a 65 mm-t is megütik, legtöbbször alul sárgás. Havasi példányoknál az alsó szárny alul inkább szürkés sárga.

Nem igen változó faj. Eperjesen fogtak egy nöstény példányt melynek felülete sárgás, felső szárnya pedig kissé feketés behintésű; Tusnádon pedig rózsas tünetű példányt figyeltek meg.

A pillangónak tömeges vándorlását több ízben megfigyelték.

Petűjét többnyire 10-12-ként együtt rakja le a tápláló növény leveleinek alsó oldalára. *Hernyója* zöldessárga fekete pettyekkel hátán és oldalán sárga sávval; társasan él a következő növényeken: Brassica napus (káposzta), Sinapis (mustár), Cochlearia (kalánfű), Lepidium (zszász), Raphanus (retek), Cardamine (foszlár), Matthiola annua (színes ibolya), Tropaeolum majus (spanyol sarkantyú). Reseda odoratus (rezeda). Nizzán Capparis spinosán (kapor) is. Gyakran, kivált augusztus-szeptemberben a káposztaféléket erősen pusztítja. Volt eset rá, hogy a hernyók, miután a káposztást tönkretették, takarmányrépa ültetvénybe mentek át. Ha a táplálékból kifogynak, sokszor nagy darab földet vándorolnak, míg ismét kedvező

¹⁾ Brassica : káposzta.

helyre akadnak. Ilyenkor akárhányszor vasúti töltésen is áthaladva, milliónyi példányaitól az egész vonat kerekei annyira megszírosodtak, hogy forogtak ugyan, de nem haladtak s a vonat megállt, míg a síneket homokkal be nem hintették. Kifejlődve 30–40 mm. hosszú. *Bábja* hasonlít az *A. crataegi*-éhez, de a rajta levő pontok sokkal apróbbak. Kitelel, fához-falhoz erősítve.

Parazitái: *Blepharidae vulgaris* Mg., *Machaira serriventris* Rdi. és *Masicera sylvatica* Meade Diptera-fajok; *Tetrastichus lissonotus* Müll., *Pteromalus puparum* (L.) Swed. és *Macroglenes nigroclypeatus* Am. Kirch. Chalcidida fajok; *Apanteles jucundus* Marsh., *A. rubripes* (Hal.) Reinh., *A. (Microgaster?) spirius* Wsm. Reinh. és *Microgaster glomeratus* L. Braconida-fajok, és *Linnæria ebenina* Gr. Ichneumonida-faj.

Ezek közül a hernyónak különösen elkeseredett ellensége a *Pteromalus puparum* és *Microgaster glomeratus*. Az utóbbinak több száz álczája él a hernyó bensejében, annélkül azonban, hogy annak tápláló csatornáját átfurnák; végül a hernyó testakaróján át kijönnek és immár gyorsan elpusztuló áldozatuk testén el is bábóznak. Ezen fehér vagy sárgás színű apró bábokat, melyek a holt hernyót egészen elborítják, a nép a hernyó tojásának tartja. A *Pteromalus puparum* és más élősdiek álczái a hernyónak csupán zsiradék részével táplálkoznak és csak miután az elbábózódott volna, emésztik fel a bábnek egész tartalmát s a bábót saját átalakulásuk miatt vagy már őszkor elhagyják vagy kész rovarként csak tavaszkor kelnek ki belőle. Az élősdiken kívül, a melyek a többi *Pieris*-fajokat is hasonló módon megtizedelik, még járványos betegségek is pusztítják a hernyókat.

Előfordul az összes szomszéd országokban. Elterjedési köre: Spanyolországtól Japánig (10–14°) és Norvégiától Egyiptomig (65–30°).

Adatok Magyarország rovar-faunájához.

(Közlemény a Paedagogium biológiai laboratóriumából.)

Közléteszi *Dr. Ványel Jenő*.

III. Hymenoptera. Hártýásszárnyúak.

I.

A hártýásszárnyú rovarok gyűjtésében az összes hallgatók részt vettek ugyan, de a velük való foglalkozás leginkább Gulyás